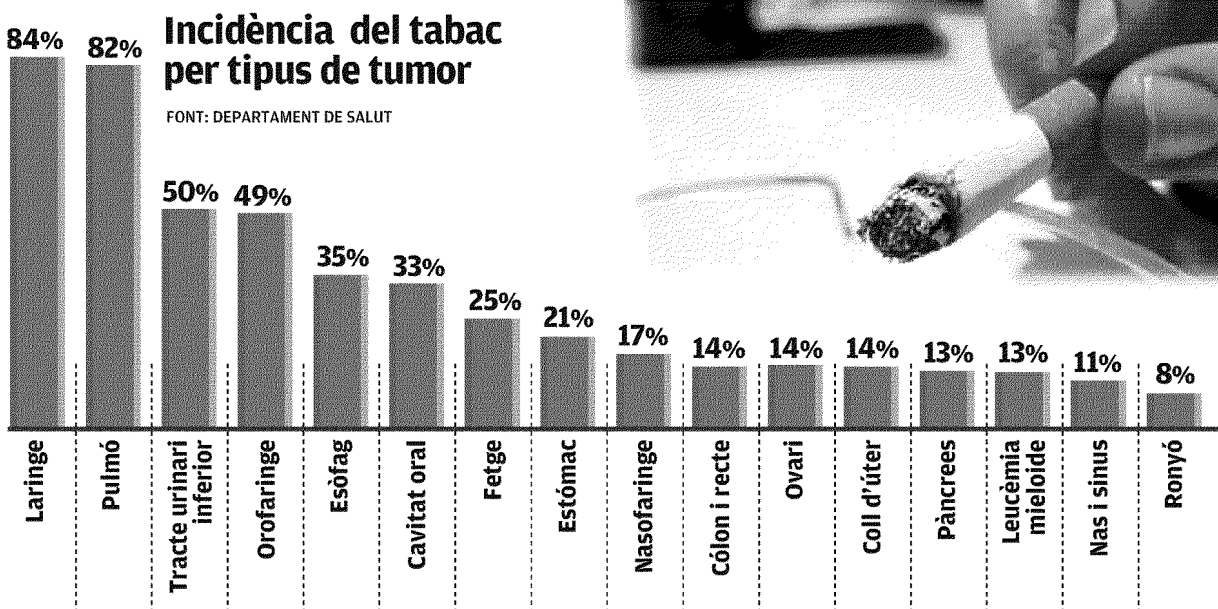

SALUT

El tabac és la causa directa d'un de cada cinc tumors

■ Un estudi de l'Institut Català d'Oncologia (ICO) determina per primer cop com el tabaquisme incideix en 16 tipus de càncers ■ Fumar genera el 25% dels tumors de fetge i el 21% dels d'estómac

Redacció
BARCELONA

El 20% del total de tumors diagnosticats a Catalunya –un de cada cinc– estan provocats directament pel consum de tabac. Un estudi de l'Institut Català d'Oncologia (ICO), dirigit pel doctor Antonio Agudo, ha permès establir per primer cop una relació directa entre l'hàbit de fumar i fins a 16 diferents tipus de tumors. "La gent té assumit que el tabac afecta els òrgans per on passa el

fum, com ara la cavitat oral, la laringe i els pulmons, però s'ha de tenir en compte que tot el que arriba allà passa a la sang i pot afectar altres òrgans, com demostra l'estudi", va subratllar ahir Agudo.

Al país es diagnostiquen 35.000 nous tumors cada any, 7.000 dels quals provocats pel tabac. Des dels anys cinquanta se sap que fumar és la causa principal de càncer de pulmó, però estudis posteriors han demostrat que també està vinculat a

altres tipus de tumors. El seguiment de 441.211 persones –183.018 homes i 308.193 dones– durant onze anys ha permès ara als investigadors establir quin percentatge de cada un dels càncers ve causat pel fet d'haver estat fumador.

L'estudi, publicat a la revista *Journal of Clinical Oncology*, i presentat ahir amb motiu –avui– del Dia Mundial Contra el Tabac, confirma que l'hàbit de fumar és darrer de més del 80% dels tumors de pulmó

i laringe, però també conclou que és la causa del 50% dels tumors del tracte urinari inferior i també dels d'orofaringe. En els càncers d'esòfag i de la cavitat oral, el fum té també una incidència alta i és el responsable del 25% dels tumors de fetge i dels 21% dels d'estómac. En l'informe també s'indica que el tabac és el responsable d'un 14% dels tumors de còlon i recte, ovari i coll d'úter, i d'un 13% del de pàncrees.

Segons l'última Enquesta Nacional de Sa-

La xifra**16**

tipus diferents de tumors tenen una relació directa amb major i menor proporció amb el consum de tabac.

lut, el 24% de la població adulta fuma diàriament. Aquesta xifra s'ha reduït un 8% des de l'any 1993, en què era del 32%, però els experts indiquen que "encara és una xifra prou elevada".

D'altra banda, a Catalunya, durant aquest 2013, el 40% dels fumadors han intentat deixar l'hàbit, segons una enquesta feta a 900 persones amb motiu de la Setmana Sense Fum. Aquest percentatge representa un 5% més que l'any anterior, en què van provar de deixar l'hàbit de fumar un 35% de persones. El 40% de les que ho han intentat admeten que l'aplicació de la llei antitabac ha influït en la seva decisió; en canvi, el 60% restant consideren que no els ha condicionat. ■

El risc baixa entre els adolescents

L'actuació preventiva durant els tres primers anys de l'educació secundària obligatòria (ESO) redueix un 20% el risc de fumar entre els adolescents. Així ho ha constatat un estudi fet per l'Institut Català de la Salut amb el suport de l'Institut d'Investigació en Atenció Primària Jordi Gol.

El treball s'ha fet sobre una població de 2.245 alumnes de primer d'ESO de 29

centres educatius de Tarragona i ha servit per posar de manifest que el percentatge de fumadors entre els joves de 15 anys baixa fins al 19,9% quan s'introdueix un programa educatiu i sanitari integral en el calendari escolar, mentre que quan no hi ha cap intervenció és el 24,4%. Els autors de l'estudi conclouen que el programa educatiu dissenyat és vàlid per ser implementat a altres llocs.

Dia Mundial sense Fum

El consum de tabac és causa directa de 16 tipus de càncer

El consum de cigarrets provoca el 20% dels tumors detectats a Europa

ANGÈLS GALLARDO
BARCELONA

Les substàncies químiques que conté el tabac traspassen les membranes dels al·vèols pulmonars, entren a la sang i arriben a tots els òrgans del cos. Aquests tòxics són la causa directa del 20% de tots els càncers, de fins a 16 tipus diferents, segons ha constatat el principal estudi realitzat a Europa sobre el consum de cigarrets, en què han estat analitzats 442.000 ciutadans durant una mitjana de 12 anys.

El fum del tabac no solament afecta els pulmons, com suposen molts fumadors, encara que és cert que el 82% dels càncers de pulmó, i el 84% dels de laringe, no es produïren si els que els pateixen no haguessin consumit mai cigarrets, destaquen els autors de la investigació, que ha coordinat la unitat de nutrició i càncer de l'Institut Català d'Oncologia (ICO), que dirigeix el doctor Antoni Agudo. El tabac també subjau de forma determinant en el 50% dels càncers de bufeta urinària, en el 35% dels d'esòfag i en el 25% dels que afecten el fetge, indica l'estudi, que ha publicat la revista científica *Journal of Clinical Oncology*.

«Els productes del tabac també són responsables del 20% dels càncers d'estómac, al voltant del 12%

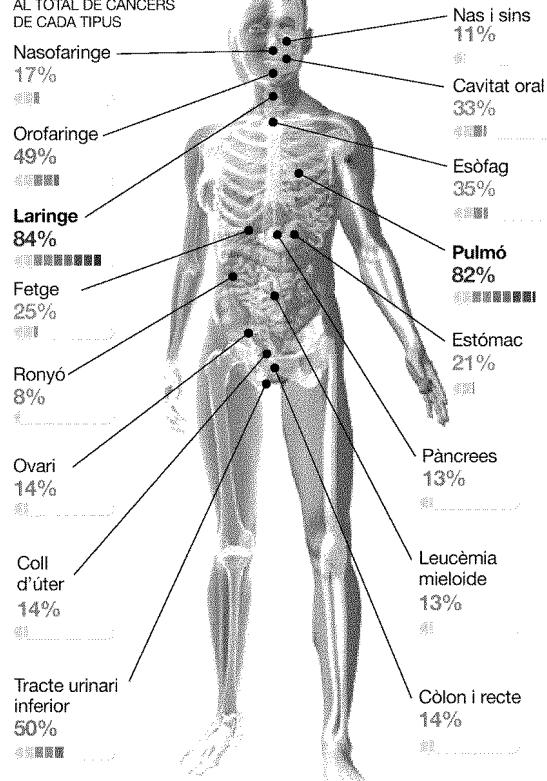
El 80% dels càncers de pulmó i laringe no existirien sense l'hàbit de fumar

dels de còlon i pàncrees, i de la mateixa proporció de leucèmies mieloides -va dir Agudo-. Aquestes substàncies, hidrocarburs aromàtics, nitrosamines, arsènic, crom o benzè, entre moltes altres, arriben a qualsevol part del cos, incloent-hi la medulla òssia, i són extraordinàriament tòxiques». «L'únic òrgan inabastable per al tabac és el cervell», va afegir.

CONTROL ANUAL // Aquesta investigació, la que més ha quantificat fins ara les conseqüències del consum de tabac, es va iniciar el 1992 a partir de 442.000 individus sans que van ser citats en 23 hospitals de 10 països europeus. Els participants van superar una exhaustiva revisió física -anàlisi de sang i mesuraments antropomètrics- i van informar dels seus hàbits dietètics i d'oci, ocupació laboral, historial de salut i eventual consum de tabac. Aquests mesuraments es van anar fent durant 12 anys consecutius, un període en el qual alguns participants van emmalaltir de diferents quadres -14.600 van desenvolupar un o diversos càncers-, uns altres van morir i molts van modificar els seus hàbits quotidians. Totes aquestes variacions van quedar registrades i la seva anàlisi ha permès extreure valuoses conclusions epidemiològiques.

TUMORS PROVOCATS DIRECTAMENT PEL CONSUM DE TABAC A CATALUNYA

PERCENTATGE RESPECTE AL TOTAL DE CÀNCERS DE CADA TIPUS

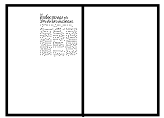
Font: Institut Català d'Oncologia

«L'impacte del tabac es prolonga 20 o més anys en l'organisme del fumador -va explicar Agudo-. Això significa que, si es deixa de fumar als 40, és possible patir un càncer associat a aquest consum quan s'arriba als 60 o 70 anys». Dels prop de 200.000 càncers que són diagnosticats cada any a Espanya (35.000 a Catalunya), en uns 40.000 (7.000 a Catalunya) hi ha intervingut directament el consum de tabac, asseguren els autors d'aquest estudi.

INFART I MORT SOBTRADA // El tabac és també un accelerador de la coagulació de la sang i afavoreix la formació de trombes que poden conduir a l'infart de miocardi, va advertir ahir Vicente Bertomeu, president de la Societat Espanyola de Cardiologia. «Està àmpliament provat que l'hàbit de fumar incrementa significativament el risc de patir infart agut de miocardi i mort sobtrada -va afegir Bertomeu-. És un factor tan determinant com tenir el colesterol elevat, patir hipertensió arterial o diabetis i tenir sobrepès o obesitat».

A Espanya, actualment consumeix tabac diàriament el 24% de la població -el 28% d'homes i el 20% de dones-, indica l'Enquesta Nacional de Salut del 2013. És un percentatge el 9% inferior al de fa 20 anys, però més difícil de reduir que els índexs que es van registrar als anys 90, indiquen els epidemiòlegs. «Ha costat molt, però ara ja no es considera que el més normal en una festa, en un restaurant o entre el públic d'un espectacle sigui que la majoria fumi -va advertir Antoni Agudo-. Ara, gràcies a la llei antitabac, l'habitual és que ningú consumeixi cigarrets en un local tancat, i això és un gran avanç».

Aquesta llei, va puntualitzar Bertomeu, no va prohibir fumar, sinó que va regular el consum de tabac. «I, sobretot, va protegir els no fumadors».

SALUT INVESTIGACIÓ

El tabac provoca un 20% de tots els càncers

Perquè arriba a la sang i des d'allà, a qualsevol òrgan || Estudi de l'Institut Català d'Oncologia amb 441.211 persones

AGÈNCIES

[L'HOSPITALET DE LLOBREGAT] El tabac provoca directament un 20% de tots els nous casos de càncer que es produeixen a Espanya al llarg d'un any i té relació amb 16 tipus de tumors diferents, segons revela un estudi de l'Institut Català d'Oncologia (ICO).

Segons el treball, que publica *Journal of Clinical Oncology*, el tabac és darrere de més del 80% dels tumors de pulmó i laringe, i d'entre el 20% i el 50% dels tumors digestius, del tracte urinari i de la resta de l'aparell respiratori.

L'estudi s'ha elaborat a partir de les dades de 441.211 persones de deu països europeus que participen en el projecte europeu EPIC d'investigació sobre càncer i nutrició. A partir d'aquestes dades, l'estudi conclou que un de cada cinc tumors va tindre relació directa amb l'hàbit del tabac, dada que suposaria que a Es-

LES CLAUS**Un de cada cinc casos**

■ Segons l'ICO, el tabac provoca un 20% de tots els càncers. En concret, provoca directament el 84% de tumors de laringe, el 82% dels de pulmó, el 50% dels del tracte urinari inferior, el 25% dels de fetge, el 21% dels d'estómac i el 14% dels de colón i recte.

No només pulmó o laringe

■ A més dels òrgans per on passa el fum, el tabac també arriba a la sang i d'allà pot passar a qualsevol altre òrgan.

panya dels 200.000 nous càncers anuals, 40.000 es deuen al tabac.

El coordinador del projecte, Antonio Agudo, va explicar ahir que l'estudi ajuda a quan-

tificar fins a quin punt el tabac és la causa rellevant en cada tipus de tumor, i va destacar que "la gent té assumit que el tabac afecta els òrgans per on passa el fum, com la cavitat oral, la laringe o els pulmons, però cal tindre en compte que tot el que arriba allà passa a la sang i pot afectar altres òrgans, com ho demostra l'estudi".

Així mateix, Agudo va explicar que aquests tumors "serien prevenibles a llarg termini si s'eliminés l'hàbit de fumar", motiu pel qual va reclamar que es mantingui la lluita contra el tabac i que no es facin passos enrere com la possibilitat que el Govern flexibilitzi la llei per a projectes com el dels casinos d'Eurovegas.

Precisament, l'OMS va demanar ahir a tots els estats membres prohibir qualsevol forma de publicitat, promoció i patrocini del tabac per reduir-ne el consum.

SANIDAD ■ ANÁLISIS PIONERO CON POBLACIÓN A LO LARGO DE DIEZ AÑOS

El tabaco se confirma como causa de uno de cada cinco casos de cáncer

Un estudio del Institut Català d'Oncologia revela que este hábito está relacionado con hasta 16 tumores distintos

EUROPA PRESS

El tabaco provoca directamente un 20% de todos los nuevos casos de cáncer que se producen en España a lo largo de un año y tiene relación con 16 tipos de tumores diferentes, según revela un estudio del Institut Català d'Oncologia (ICO).

Según el trabajo, que publica 'Journal of Clinical Oncology', el tabaco está detrás de más del 80% de los tumores de pulmón y laringe, y de entre el 20% y el 50% de los tumores digestivos, del tracto urinario y del resto del aparato respiratorio.

El estudio se ha elaborado a partir de los datos de 441.211 personas de diez países europeos que participan en el proyecto europeo EPIC de investigación sobre cáncer y nutrición.

A partir de estos datos, el estudio concluye que uno de cada cinco tumores tuvo relación directa con el hábito del tabaco, lo que equivaldría que en España de los 200.000 nuevos cánceres anuales, 40.000 se deben al tabaco.

El coordinador del proyecto, Antonio Agudo, explicó que el estudio ayuda a cuantificar hasta qué punto el tabaco es la causa relevante en cada tipo de tumor, y ha resaltado que «la gente tiene asumido que el tabaco afecta a los órganos por dónde pasa el humo, como la cavidad oral, la laringe o los pulmones, pero hay que tener en cuenta que todo lo que llega ahí pasa a la sangre y puede afectar a

Las autoridades sanitarias avisan de que no debe relajarse la normativa antitabaco, por los perjudiciales efectos sobre la salud. FOTO: ACN

ENTRE LOS ADOLESCENTES

Menos fumadores en el Camp

■ El estudio Tabes realizado desde el ICS del Camp de Tarragona con el apoyo del IDIAP Jordi Gol ha concluido que, con una intervención educativa en las escuelas se consigue reducir el riesgo de consumo de tabaco entre los adolescentes.

El trabajo, realizado con 2.245 alumnos de primero de ESO de 29 centros educativos de Tarragona, durante cuatro años, ha revelado que la prevalencia de fumadores de 15 años en el grupo de intervención fue significativamente menor que en el grupo de control (19,9% de fumadores en

el grupo de intervención, y 24,4% en el de control). Coincidiendo con la Setmana Sense Fum y el Dia Mundial sense Tabac, el 29 de mayo se dio a conocer el resultado del trabajo, iniciado en el año 2007.

Según datos del Ministerio de Sanidad, en el Estado español un 28% de la población fuma.

El mismo informe señala que un 39,8% de los estudiantes de entre 14 y 18 años han fumado alguna vez, mientras que un 32,4% lo han hecho en los últimos 12 meses y un 12,3% fumó diariamente durante los últimos 30 días.

otros órganos, como demuestra el estudio».

Según el ICO, el tabaco provoca directamente el 84% de los tumores de laringe, el 82% de los de pulmón, el 50% de los del tracto urinario inferior, el 25% de los de hígado, el 21% de los de estómago y el 14% de los de colon y recto.

Antonio Agudo dijo que estos tumores «serían prevenibles a largo plazo si se eliminara el hábito de fumar» por lo que reclamó que se mantenga la lucha contra el tabaco y que no se den pasos atrás como la posibilidad de que el Gobierno flexibilice la ley para los casinos de Eurovegas.

Un 20% dels tumors que es diagnostiquen a Catalunya són provocats pel tabac

Un estudi ha seguit els hàbits de 441.211 persones durant 11 anys, dels quals uns 15.000 han tingut tumors per fumar

BARCELONA | EFE/DdG

■ El tabac és el responsable directe de dos de cada deu tumors, segons un estudi de l'Institut Català d'Oncologia (ICO)-Hospital Duran i Reynals, que ha seguit 441.211 persones durant una mitjana d'11 anys, de les quals 14.563 van desenvolupar un tumor relacionat amb l'hàbit de fumar. L'estudi, publicat en la revista Journal of Clinical Oncology, confirma que fumar està darrere del 80 % dels tumors de pulmó i laringe, i a entre el 20 i el 50 % de la resta de tumors respiratoris, digestius i del tracte urinari.

Amb aquest treball, també s'ha determinat per primera vegada quin percentatge d'aquests tumors és responsabilitat directa del tabac, fins al punt que s'ha delimitat que el 25 % dels càncers de fetge, el 14 % del d'ovaris, o el 8 % dels de ronyó es produeixen per fumar. Les dades les va fer públiques ahir l'ICO amb motiu del Dia Mundial contra el tabac que se ce-

lebra avui, i va confirmar les conseqüències negatives que té per a la salut l'hàbit de fumar.

Des dels anys cinquanta se sap que el tabac és la causa principal de càncer de pulmó, però estudis posteriors han demostrat que també està vinculat a un altre tipus de tumors.

L'any 2004, l'Agència Internacional d'Investigació en Càncer (IARC) va enumerar fins a 14 tipus de càncer causats amb més o menys intensitat pel tabac, i estudis posteriors han associat el tabac amb alguns tumors més.

Així, els càncers de la cavitat oral, orofaringe, nasofaringe, esòfag, estómac, colon i recte, fetge, pàncrees, cavitat nasal i pits, laringe, pulmó, leucèmia mielòide, coll d'úter, ovari, ronyó, tracte urinari inferior, estan associats amb més o menys intensitat amb l'hàbit de fumar.

A Espanya es produeixen cada any uns 200.000 casos nous de càncer, i s'estima que uns 40.000

El tabac causa un 20% de casos de càncer a l'any.

d'ells estan causats directament pel tabac. El treball forma part del projecte europeu EPIC i està encapçalat per Antonio Agudo, de la Unitat de Nutrició, Ambient i Càncer de l'ICO.

Per dur a terme l'estudi, els

científics van comparar el nombre de casos apareguts entre els participants fumadors o exfumadors i entre els que no havien fumat mai.

En conjunt, el 36 % dels tumors relacionats amb el consum de ta-

bac estan directament provocats per aquest hàbit, fet que suposa el 20 % del total de tumors.

Amb aquestes dades, els autors conclouen que el tabac està darrere de 270.000 nous casos de càncer que es produeixen cada any a vuit països europeus, com són Itàlia, Espanya, Regne Unit, Holanda, Grècia, Alemanya, Suècia i Dinamarca.

El treball forma part del projecte EPIC (European Prospective Investigation into Cancer and Nutrition study), un estudi prospectiu format per sectors de població procedents de 23 centres de 10 països europeus (Dinamarca, França, Alemanya, Grècia, Itàlia, Holanda, Noruega, Espanya, Suècia i Regne Unit).

Tots els participants en aquest estudi van ser reclutats durant la dècada dels noranta, i se'ls va realitzar un seguiment sobre hàbits de vida, dieta, exercici físic, consum de tabac, entre d'altres qüestions.

ESTUDIO / INSTITUTO CATALÁN DE ONCOLOGÍA- HOSPITAL DURAN I REYNALS

El tabaco, la principal causa de 2 de cada 10 tumores cancerosos

La investigación revela en qué porcentaje fumar provoca en mayor o menor medida hasta 14 tipos de cáncer

BARCELONA

AGENCIAS

El tabaco es el responsable directo de dos de cada diez tumores, según un trabajo del Instituto Catalán de Oncología (ICO)-Hospital Duran i Reynals, que ha seguido a 441.211 personas durante una media de once años, de las cuales 14.563 desarrollaron un tumor relacionado con el hábito de fumar tabaco.

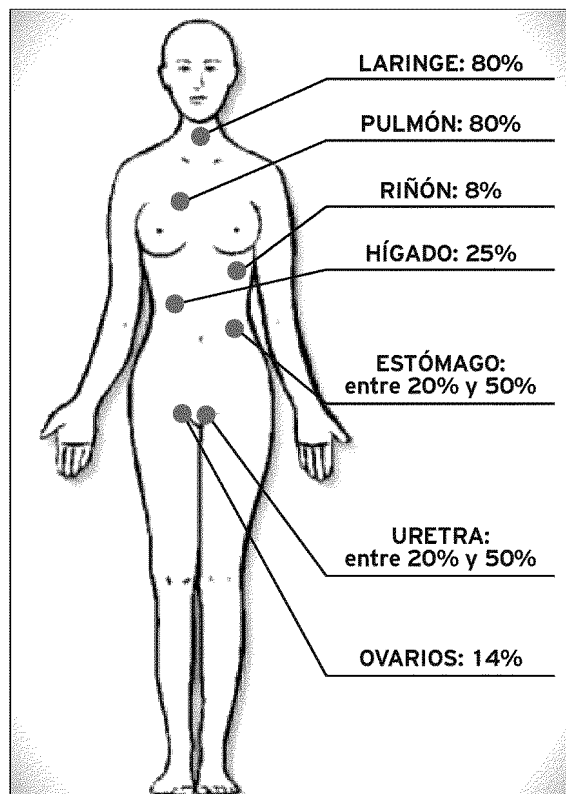
El estudio, publicado en la revista *Journal of Clinical Oncology*, confirma que fumar está detrás del 80% de los tumores de pulmón y laringe, y en entre el 20 y el 50% del resto de tumores respiratorios, digestivos y del tracto urinario. Con este trabajo, también se ha determinado por primera vez qué porcentaje de estos tumores es responsabilidad directa del tabaco, hasta el punto de que se ha delimitado que el 25% de los cánceres de hígado, el 14% del de ovarios, o el 8% de los de riñón se producen por fumar.

Los datos los hizo públicos ayer el Instituto Catalán de Oncología con motivo del Día Mundial contra el tabaco que se celebra hoy, y confirma las consecuencias negativas que tiene para la salud el hábito de fumar. Desde los años cincuenta se sabe que el tabaco es la causa principal de cáncer de pulmón, pero estudios posteriores han demostrado que el consumo de tabaco también está vinculado a otro tipo de tumores. En el año 2004 la Agencia Internacional de Investigación en Cáncer (IARC) enumeró hasta 14 tipos

de cáncer causados en mayor o menor medida por el tabaco, y estudios posteriores han asociado al tabaco con algunos tumores más. Así, los cánceres de la cavidad oral, orofaringe, nasofaringe, esófago, estómago, colon y recto, hígado, páncreas, cavidad nasal y senos, laringe, pulmón, leucemia mieloide, cuello de útero, ovario, riñón, tracto urinario inferior, están asociados en mayor o menor medida con el fumar. En España se producen cada año unos 200.000 casos nuevos de cáncer, y se estima que unos 40.000 de ellos están causados directamente por el tabaco.

Este trabajo está encabezado por Antonio Agudo, de la Unidad de Nutrición, Ambiente y Cáncer del Instituto Catalán de Oncología. Para llevar a cabo el estudio los científicos compararon el número de casos aparecidos entre los participantes fumadores o exfumadores y entre los que no habían fumado nunca. En conjunto, el 36% de los tumores cancerosos relacionados con el consumo de tabaco están directamente provocados por este hábito, lo que supone el 20% del total de tumores. Con estos datos, los autores de esta investigación concluyen que el tabaco está detrás de 270.000 nuevos casos de cáncer que se producen cada año en ocho países europeos: Italia, España, Reino Unido, Holanda, Grecia, Alemania, Suecia y Dinamarca. El trabajo forma parte del proyecto EPIC (European Prospecti-

ve Investigation into Cancer and Nutrition study), un estudio prospectivo formado por cohortes de población procedentes de 23 centros de 10 países europeos (Dinamarca, Francia, Alemania, Grecia, Italia, Holanda, Noruega, España, Suecia y Reino Unido). Los participantes que han colaborado en dicha investigación fueron reclutados en la década de los noventa, y se les realizó un seguimiento sobre hábitos de vida, dieta, ejercicio físico, consumo de tabaco, entre otras cuestiones, para tratar de averiguar si la causa directa de sus tumores cancerosos (en caso de que los tuvieran) era su adicción al consumo de tabaco.

Porcentajes de algunos de los tipos de cáncer relacionados con el tabaco

El tabac provoca dos de cada deu tumors cancerígens

EFE | BARCELONA

■ El tabac és el responsable directe de dos de cada deu tumors, segons un estudi de l'Institut Català d'Oncologia (ICO)-Hospital Duran i Reynals, que ha seguit 441.211 persones durant una mitjana d'11 anys, de les quals 14.563 van desenvolupar un tumor relacionat amb l'hàbit de fumar.

L'estudi, publicat a la revista Journal of Clinical Oncology, confirma que fumar és darrere del 80% dels tumors de pulmó i laringe, i entre el 20 i el 50 % de la resta de tumors respiratoris, digestius i del tracte urinari. Amb aquest treball també s'ha determinat per primer cop quin percentatge d'aquests tumors és responsabilitat directa del tabac, fins al punt que s'ha delimitat que el 25 % dels càncers de fetge, el 14 % del d'ovaris i el 8 % dels de ronyó es produeixen per fumar. Les dades les va fer públiques ahir l'ICO amb motiu del Dia Mundial Contra el Tabac que se celebra avui, i confirma les conseqüències negatives que té per a la salut de les persones l'hàbit de fumar.

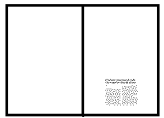
Des dels anys cinquanta se sap que el tabac és la causa principal de càncer de pulmó, però estudis posteriors han demostrat que també està vinculat a un altre tipus de tumors cancerígens.

XAVIER BERTRAL

■ El tabac és el responsable directe de dos de cada deu càncers

El tabac és el responsable directe de dos de cada deu tumors, segons un estudi coordinat des de l'Institut Català d'Oncologia (ICO), que ha seguit l'evolució de 441.211 persones durant una mitjana d'11 anys, de les quals 14.563 van desenvolupar un tumor relacionat amb l'hàbit de fumar. L'estudi, publicat a la revista *Journal of Clinical Oncology*, confirma que fins al 25% dels càncers de fetge, el 14% dels d'ovaris o el 8% dels de ronyó es produeixen per fumar.

PROVOCA MÁS DEL 80% DE TUMORES DE PULMÓN Y LARINGE

El tabaco causa uno de cada cinco nuevos casos de cáncer

ABC
BARCELONA

El tabaco causa directamente un 20% de todos los nuevos casos de cáncer que se producen en España a lo largo de un año y tiene relación con 16 tipos de tumores diferentes, según revela un estudio del Instituto Catalán de Oncología (ICO), informa Ep.

Según el trabajo, que publica «Journal of Clinical Oncology», el tabaco está detrás de más del 80% de los tumores de pulmón y laringe, y de entre el 20% y el 50% de los tumores digestivos, del tracto urinario y del resto del aparato respiratorio. El estudio se ha elaborado a partir de los datos

de 441.211 personas de diez países europeos que participan en el proyecto europeo EPIC de investigación sobre cáncer y nutrición. A partir de estos datos, el estudio concluye que uno de cada cinco tumores tuvo relación directa con el hábito del tabaco, lo que equivaldría que en España de los 200.000 nuevos cánceres anuales, 40.000 se deben al tabaco.

El coordinador del proyecto, Antonio Agudo, subrayó que «la gente tiene asumido que el tabaco afecta a los órganos por dónde pasa el humo, como la laringe o los pulmones, pero hay que tener en cuenta que todo lo que llega ahí pasa a la sangre y puede afectar a otros órganos».